

Olsztyn, dnia 04.02.2023 r.

dr hab. Monika Kotowska
Katedra Kryminologii i Kryminalistyki
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Recenzja

pracy doktorskiej mgr Mileny Zajkowskiej

pt. *Karnoprawne i kryminologiczne aspekty zabójstw dokonywanych przez kobiety*

1. Wybór tematu rozprawy

Recenzowana rozprawa poświęcona jest zagadnieniom związanym z problematyką przestępczości kobiet, a w szczególności tej o najpoważniejszym charakterze, a więc zabójstwom dokonywanym przez kobiety. Tytuł rozprawy sformułowano jasno i czytelnie.

Przedmiotem pracy doktorskiej Pani mgr Mileny Zajkowskiej jest przestępstwo zabójstwa dokonanego przez kobiety. Doktorantka analizuje je z perspektywy karnoprawnej, kryminologicznej i wiktymologicznej. W pracy doktorskiej poruszono zagadnienia dotyczące genezy i ewolucji tego przestępstwa w polskim prawie karnym, analizy obowiązującego ustawodawstwa oraz reakcji wymiaru sprawiedliwości na przestępstwo zabójstwa. Z perspektywy kryminologicznej Autorka omówiła stan i tendencje przestępczości kobiet w Polsce, etiologię zjawiska zabójstw, jego strukturę i dynamikę a także *modus operandi* kobiet podejrzanych o zabójstwa w świetle wywiadów z funkcjonariuszami Policji. W dysertacji opisano również mechanizmy przestępstw dokonanych przez kobiety, zabójstwa z perspektywy jego sprawcy w świetle wywiadów ze skazanymi, dokonano analizy problematyki ofiar zabójstwa w świetle teorii i wyników badań empirycznych, a także omówiono funkcjonowanie skazanych za zabójstwo kobiet w warunkach izolacji penitencjarnej z perspektywy wywiadów z funkcjonariuszami Służby Więziennej. Ostatnia część pracy dotyczy zapobiegania i przeciwdziałania zabójstwom popełnianym przez kobiety.

Oceniając wybór tematu pracy z jednej strony można wskazać, że był on już w literaturze naukowej wielokrotnie analizowany, jednak z drugiej warto podkreślić, że brak jest aktualnych, kompletnych opracowań naukowych z tego zakresu. Biorąc więc pod uwagę

feminizację zjawiska przestępczości w ostatnich latach, odnotowywany w statystykach ogólny wzrost liczby kobiet popełniających przestępstwa, a także zmianę struktury i charakteru zjawiska przestępczości m.in ze względu na większy udział w nim kobiet uważam wybór tematu pracy za aktualny i istotny z perspektywy prawa karnego wykonawczego, kryminologii, polityki kryminalnej oraz w szerszym kontekście polityki społecznej, ponieważ nawet najsurowsza kara kiedyś się kończy a były skazany/skazana zaczyna funkcjonować w społeczeństwie. Podjęcie się przez Panią magister Milenę Zajkowską realizacji takiego tematu traktuję z aprobatą i w pełnym przekonaniu, że praca ta wpisuje się w potrzebny nurt badań nad problematyką feminizacji przestępczości.

2. Metodyka pracy

Recenzowana rozprawa ma charakter rozważań karnoprawnych i kryminologicznych. Przedmiotem badań uczyniono przestępstwo zabójstwa popełnione przez kobiety.

Głównym celem pracy było poznanie zjawiska jakim są zabójstwa dokonane przez kobiety. Z tak postawionego celu głównego Autorka postawiła przed sobą cele szczegółowe określone w poszczególnych rozdziałach dysertacji. Rozdział I miał na celu przedstawienie metod badawczych wykorzystanych w rozprawie. Celem rozdziału II było przedstawienie ewolucji przestępstwa zabójstwa w ujęciu historycznym, a w rozdziale III obowiązujących w tym zakresie regulacji prawnych. W kolejnym rozdziale, zgodnie z jego celem, opisano stan i tendencje przestępczości kobiet w Polsce. Za cel rozdziału V postawiono opisanie etiologii analizowanej problematyki zaś w rozdziale VI fenomenologii zabójstw dokonanych przez kobiety. Celem kolejnych rozdziałów uczyniono opis sposobów działania i zachowania kobiet podejrzanych o zabójstwa z perspektywy pracy funkcjonariuszy Policji (VII rozdziału) oraz motywy i mechanizm zabójstw dokonanych przez kobiety (VIII rozdział). Za cel rozdziału IX obrano przedstawienie przestępstwa zabójstwa z perspektywy samych sprawczyń a w rozdziale X z perspektywy jego ofiary. W rozdziale XI opisano reakcję wymiaru sprawiedliwości wobec skazanych zabójczyń. Objaśnienie funkcjonowania skazanych zabójczyń w zakładzie karnym w opinii funkcjonariuszy Służby Więziennej stanowiło cel rozdziału XII. Cel praktyczny, który może pomóc w kształtowaniu sytuacji społecznej, stanowił podstawę ostatniego, XIII rozdziału.

Głównym problemem badawczym recenzowanej dysertacji było ustalenie: „Na czym polega specyfika zabójstw popełnianych przez kobiety?”. Hipotezę główną stanowiło

przypuszczenie, iż „Zabójstwo jest przestępstwem rzadko popełnianym przez kobiety, jednakże cechującym się celowym doborem ofiar” (s.12).

W dalszej kolejności sformułowano następujące problemy szczegółowe:

1. Jak na przestrzeni lat kształtował się obraz przestępczości kobiet, ze szczególnym uwzględnieniem zabójstwa?
 2. Które z teorii kryminologicznych, wyjaśniających etiologię przestępczości kobiet, w tym zabójstw, współcześnie najbardziej odpowiadają rzeczywistości?
 3. Na czym polega współcześnie *modus operandi* sprawczyń przestępstwa zabójstwa?
 4. Jakie czynniki determinują popełnianie zabójstw przez kobiety?
 5. Jakie rozstrzygnięcia sądów zapadają najczęściej wobec sprawczyń zabójstw?
- (s. 12-13).

W odpowiedzi na podstawione problemy, wyodrębniono następujące hipotezy szczegółowe:

1. Dynamika przestępczości kobiet na przestrzeni lat wykazuje wzrost.
2. Współcześnie najbardziej odpowiadającymi rzeczywistości teoriami wyjaśniającymi etiologię przestępczości kobiet są teorie socjologiczne.
3. *Modus operandi* sprawczyń najczęściej polega na zabójstwie w domu osoby najbliższej przy użyciu noża.
4. Współcześnie najczęstszą przyczyną dokonywania zabójstw przez kobiety stanowią problemy rodzinne związane ze stosowaniem przemocy wobec najbliższych.
5. Sądy najczęściej orzekają wysokie kary wobec sprawczyń zabójstw (s. 13).

Zarówno główne jak i szczegółowe problemy badawcze sformułowano poprawnie. Hipotezy badawcze również sformułowano właściwie. Treść i zakres celów badawczych był logiczną i naturalną konsekwencją wyboru pracy. Postawione przez Autorkę cele zostały w pełni zrealizowane. Przechodząc do oceny wyboru metod i technik badawczych warto jeszcze raz podkreślić ich szeroki wachlarz: rozprawa bazuje na siedmiu metodach badawczych takich jak: metoda dogmatyczna, analiza danych statystycznych, metoda analizy piśmiennictwa, metoda analizy orzecznictwa sądowego, metoda badań statystycznych, metoda badania akt sądowych i metoda wywiadu. Celowość użycia każdej z powyższych metod Doktorantka uzasadniła w I rozdziale pracy (s. 14-17).

Podsumowując, z całą pewnością można stwierdzić, że recenzowana praca doktorska spełnia wszystkie wymogi stawiane pracom doktorskim pod względem metodologicznym.

3. Struktura pracy

Recenzowana praca jest obszerna, składa się bowiem z 13 rozdziałów, poprzedzonych wprowadzeniem i zamkniętym podsumowaniem. Liczy łącznie 518 stron, w tym 463 strony właściwego tekstu. Przyjętą przez Doktorantkę kolejność prezentowania poszczególnych zagadnień należy uznać za poprawną. W tej płaszczyźnie recenzowana praca jest dowodem na opanowanie przez Doktorantkę warsztatu naukowego, niezbędnego do uzyskania stopnia doktora. Krótka charakterystyka rozdziałów pozwoli wskazać argumenty na uzasadnienie tej tezy, a jednocześnie zwrócić uwagę na pewne polemiczne kwestie.

Rozprawę rozpoczyna syntetyczne Wprowadzenie (s. 4-8). Rozważania poświęcone założeniom i problemom metodologicznym zawarto w rozdziale I (s. 9-24). Ewolucję regulacji dotyczących przestępstwa zabójstwa omówiono w rozdziale II (s. 25-59) a aktualnie obowiązujące przepisy z zakresu analizowanej problematyki w rozdziale III (s. 60-83). W tej części pracy zwraca uwagę przywołany bogaty dorobek orzecznicy i komentatorski. W dalszej kolejności Autorka skoncentrowała się na zobrazowaniu stanu i tendencji przestępczości kobiet w Polsce z perspektywy historycznej oraz aktualnych tendencji feminizacji przestępczości (IV rozdział, s. 84-122). Uzyskane informacje czytelnie przedstawiono w tabelach i wykresach. Warto zauważyć, że Pani mgr Milena Zajewska nie ograniczyła się w tej części dysertacji jedynie do przedstawienia zgromadzonych danych, lecz w sposób interesujący również je omówiła i samodzielnie zinterpretowała. Zagadnienia etiologii przestępczości kobiet w Polsce zostały przybliżone w rozdziale piątym (s. 123-167). Autorka skupiła się tu nie tylko na współczesnych odkryciach kryminologii, ale przedstawiła niemal cały przekrój etiologicznych teorii kryminologicznych poczynając od prac C. Lombroso a kończąc na współczesnych odkryciach naukowych. Jak wielu współczesnych kryminologów, Autorka opowiada się za eklektyzmem w zakresie przyczyn wejścia na drogę przestępczą i trwania w przestępczości.

Aspekty fenomenologiczne analizowanej problematyki przedstawiono w kolejnym rozdziale zatytułowanym Dynamika i struktura zabójstw dokonywanych przez kobiety w świetle wyników badań statystycznych (s. 168 -188). Przedmiotem analiz w tym rozdziale jest statystyczny obraz zabójstw dokonanych przez kobiety. Dane zostały podzielone na dwa obszary: województwa podlaskiego a w dalszej części na obszar całej Polski.

W rozdziale VII omówiono sposoby działania i zachowania kobiet podejrzanych o zabójstwo (s. 189-211). Jest to niezwykle interesująca i poznawcza część pracy, zawiera bowiem treść wywiadów z funkcjonariuszami Policji, którzy dzielą się nie tylko swoimi

doświadczeniami zawodowymi, ale również własnymi spostrzeżeniami, refleksami i emocjami towarzyszącymi wykonywaniu obowiązków służbowych w tak ciężkich sprawach, jak zabójstwa dokonywane przez kobiety. Wyniki badań aktowych prezentujące mechanizm działania kobiet skazanych za zabójstwo przedstawia rozdział VIII (s. 212-273). Przedstawiono je w tabelach, czytelnie i przejrzysto. Część opisowa również jest stworzona w sposób prawidłowy. Biorąc pod uwagę jej obszerność i szczegółowy sposób prezentacji można stwierdzić, że pani mgr Milena Zajkowska niewątpliwie w całości wykorzystała to, co można było znaleźć w materiale aktowym. Przedstawione wyniki badań Doktorantka syntetycznie skomentowała. Rozdział IX poświęcony jest sylwetce sprawczyni zabójstwa (s. 274-289). Zobrazowano w nim perspektywę sprawczyń (ze szczególnym uwzględnieniem motywu popełnienia przestępstwa, sposobu dokonania zabójstwa oraz wpływie kary pozbawienia wolności na respondentkę) wykorzystując w tym celu wywiady przeprowadzone ze skazanymi kobietami. Szczególnie poznawcza jest w tym rozdziale część ukazująca perspektywę odbywania kary pozbawienia wolności, zwłaszcza, że ze względu na okres pandemii COVID-19 życie więzienne znacznie różniło się od tego, jakie dotąd było opisywane w opracowaniach kryminologicznych, chociażby przez ograniczanie kontaktu ze światem zewnętrznym, w tym z rodziną, brak możliwości kształcenia itd. co czyniło karę pozbawienia wolności jeszcze bardziej dotkliwą.

Rozdział X (s. 290-319) przedstawia problematykę ofiar zabójstw w świetle wybranych teorii oraz wyników badań własnych. Badania oparto na: analizie akt sądowych Sądu Okręgowego w Białymstoku, wywiadach eksperckich z funkcjonariuszami Policji Komendy Wojewódzkiej Policji w Białymstoku oraz wywiadach pogłębionych z dwoma skazanymi z art. 148 kk. Omówiono tu takie zagadnienia jak: dane osobopoznawcze ofiar zabójstw następnie występujące w wiktymologii teorii przyczynienia się ofiar do popełnienia przestępstwa, oraz rola ofiary w genezie zabójstwa dokonanego przez kobietę. Dane osobopoznawcze zostały umieszczone w przejrzystych tabelach i krótko przez Autorkę scharakteryzowane. Teorie omówiono w sposób kompletny i wyczerpujący. Ostatni obszar badawczy tego rozdziału, dotyczący roli pokrzywdzonego w genezie zabójstwa dokonanego przez kobietę jest w mojej bardzo interesujący i wartościowy, również pod względem badawczym, bo posłużono się tu zarówno badaniem aktowym jak i wykorzystano dane z wywiadów. W szczególności ciekawe prezentują się ustalenia dotyczące kwestii bezpośredniego przyczynienia się ofiary do swojej śmierci. W kolejnym rozdziale przeanalizowano politykę karną wobec kobiet skazanych za przestępstwo zabójstwa (s. 320-343). Przedstawione dane statystyczne zarówno ze względu na ich szeroki zakres jak i źródło

pochodzenia (statystyka sądowa i penitencjarna, badania własne na podstawie akt sądowych) uznać należy za kompletne i wystarczające. Sposób ich interpretacji również nie budzi zastrzeżeń. W rozdziale XII (s.344-390) umieszczono wyniki badań uzyskane z wywiadów z 3 funkcjonariuszami mającymi w swojej pracy zawodowej kontakt z kobietami skazanymi za zabójstwo. Spostrzeżenia ekspertów niewątpliwie czynią tę część pracy interesującą i poznawczą. W tej części dysertacji omówiono również w sposób wyczerpujący rozwiązania ustawodawcze kodeksu karnego wykonawczego w zakresie odbywania kary pozbawienia wolności przez kobiety. Zwraca uwagę przywołany tu bogaty dorobek judykatury i orzecznictwa. W ostatnim rozdziale (s. 391-454) przedstawiono problematykę działań na rzecz profilaktyki i zwalczania zabójstw popełnianych przez kobiety. Ten rozdział również zawiera oprócz warstwy teoretycznej i opisu funkcjonujących w Polsce rozwiązań w analizowanym zakresie również ciekawe propozycje praktyczne proponowane przez Autorkę w obszarze profilaktyki zabójstw dokonywanych przez kobiety. Uważam ten końcowy akcent pracy za nowatorski i cenny. Pracę kończy podsumowanie (s. 455-455). Elementami pracy jest również aneks oraz szczegółowo opracowana bibliografia oraz aneks.

Podsumowując: przedstawiony powyżej podział treści i kolejność wywodów uznać należy za poprawny i logiczny wariant struktury całej pracy. Odnosząc się do wewnętrznej struktury poszczególnych rozdziałów również stwierdzić należy, że ich kolejność jest umiejscowiona prawidłowo.

4. Ogólna ocena treści rozprawy

Ogólna ocena merytorycznej zawartości pracy jest pozytywna. Rozważania są spójne, poparte poglądami doktryny oraz orzecznictwa oraz uzupełnione dość szerokim tłem historycznym, właściwie powiązane, w większości wnikliwie, a formułowane wnioski należycie uzasadnione. Dobór aktów prawnych przytaczanych na łamach dysertacji w kontekście jej tematu należy uznać za wystarczający. W tej płaszczyźnie recenzowana praca jest dowodem na opanowanie przez Doktorantkę warsztatu naukowego, niezbędnego do uzyskania stopnia doktora.

Wnioski *de lege ferenda* zostały przedstawione w sposób czytelny, zostały należycie uargumentowane. Tworzą one przyczynek do dalszej dyskusji, mogą również stanowić podstawę do sformułowania kolejnych problemów badawczych. Spis tabel i wykresów, aneks oraz bibliografia zostały sporządzone zgodnie ze sztuką w tym przedmiocie.

Część empiryczna to w mojej ocenie ta część rozprawy, która jest z reguły w pracy o charakterze kryminologicznym najważniejsza i świadczy o jej wartości. Z tego względu chciałabym poświęcić badaniom empirycznym trochę uwagi. Jednocześnie z tej części pracy chciałabym wyszczególnić pewne uwagi o charakterze polemicznym. Chciałabym również podkreślić, że czynię to jedynie z powodu – niełatwego – obowiązku recenzenckiego, który zawsze jest obciążony pewną dozą subiektywizmu. Recenzent może przecież na niektóre kwestie patrzeć odmiennie, ale przyjąć należy, że Autor miał prawo ująć to inaczej, o ile oczywiście praca ma charakter naukowy, a w recenzowanej dysertacji taka sytuacja oczywiście ma miejsce, szczególnie, że praca powstała pod kierunkiem takiego autorytetu naukowego jak prof. dr hab. Katarzyna Laskowska. Przedstawione poniżej kwestie mają więc charakter jedynie polemiczny i w najmniejszym stopniu nie umniejszają wartości merytorycznej recenzowanego dzieła.

W pierwszej kolejności chciałam pozytywnie ocenić fakt, że praca jako całość ma oprócz bogatej warstwy teoretycznej solidną podbudowę empiryczną. Przeprowadzenie badań wymaga zawsze więcej trudu i zaangażowania niż ma to miejsce w przypadku pisania prac o charakterze teoretycznym i w mojej ocenie jest już wartością samą w sobie, zwłaszcza obecnie, kiedy wielu młodych kryminologów wybiera tematy o charakterze teoretycznym, co czasami podyktowane jest chęcią pójścia „na skróty” i zminimalizowania prawdopodobieństwa pojawienia się uwag czy polemik na tym tle metodyki badań, co często ma miejsce. Praca teoretyczna jest więc często traktowana jako „bezpieczniejsza” droga, choć niekoniecznie taka, jaką powinien podążać młody kryminolog u progu swojej kariery naukowej. W przypadku recenzowanej rozprawy Doktorantka, jak już wyżej wskazano, podjęła się trudu realizacji badań empirycznych. Badania te przeprowadzono i opisano w sposób prawidłowy. Warto też pochwalić Doktorantkę za przejrzysty sposób prezentacji wyników swoich badań.

Pewien niedosyt może budzić natomiast to, że badania ilościowe przeprowadzono jedynie w jednym sądzie okręgowym (Sąd Okręgowy w Białymstoku). Jednak ten trochę skromny w mojej ocenie obszar badawczy można uzasadnić wyjątkowo niekorzystnym czasem, w jakim Pani mgr Milenie Zajkowskiej przyszło prowadzić badania, obejmującym okres pandemii Covid-19. Spowodował on ograniczenie czy wręcz uniemożliwienie w wielu przypadkach realizacji badań, na co zwraca uwagę również Autorka. Na pochwałę zasługuje natomiast szeroki zakres czasowy obejmujący badania aktowe - analizie poddano akta spraw karnych z art. 148 oraz 149 kodeksu karnego (akt z art. 150 nie stwierdzono) zakończone prawomocnym wyrokiem sądu w latach 1999-2020 (czyli od pierwszego pełnego roku

obowiązującego kodeksu karnego z 1997 r. do współczesności). Zbadany materiał aktowy (39 akt) można uznać za wystarczający do wyciągnięcia wniosków.

W mojej dość skromnie prezentuje się również liczba przeanalizowanych przypadków włączonych do badania jakościowego. Badania o charakterze jakościowym objęły jedynie 5 wywiadów indywidualnych (w tym z kobietami skazanymi za zabójstwo oraz funkcjonariuszami Służby Więziennej – psychologiem, wychowawcą oraz funkcjonariuszem działu ochrony) i jeden grupowy (z funkcjonariuszami Policji). Szczególnie mam tu na myśli jedynie dwa wywiady przeprowadzone z kobietami skazanymi za przestępstwo zabójstwa odbywającymi karę pozbawienia wolności. W mojej ocenie wartość pracy podniosłaby większa liczba przeprowadzonych wywiadów, jednak i w tym przypadku recenzentka ma świadomość, że kluczową rolę zapewne odegrały względy pandemiczne i ograniczenia z tym związane, jak również limitowane możliwości finansowe prowadzenia badań naukowych. Mam również świadomość tego, że jednostki penitencjarne nie są miejscami – z różnych względów – szczególnie otwartymi na badaczy. Warto odnotować, że intencją Autorki zapewne było przeprowadzenie większej liczby wywiadów: prośbę o możliwość przeprowadzenia wywiadów skierowała do 8 zakładów karnych, w których karę pozbawienia wolności odbywały kobiety osadzone za zabójstwo, dzieciobójstwo lub zabójstwo eutanatyczne a zgodę finalnie, po uprzednim zapoznaniu się z kwestionariuszami wywiadów, wyraził jedynie Dyrektor Aresztu Śledczego w Białymstoku.

Biorąc jednak pod uwagę fakt zawężenia zarówno badań jakościowych jak i w pewnym zakresie ilościowych (akta sądowe) do obszaru jednej jednostki penitencjarnej jak i jednego sądu w Białymstoku powinien znaleźć odzwierciedlenie w tytule, bowiem w takim kształcie tytuł może sugerować, że badania mają charakter ogólnopolski. Województwo podlaskie, jak sama Autorka wskazuje jest województwem „w którym popełnia się najmniej przestępstw”, więc – mimo, że w sensie pozytywnym – wyróżnia się na tle innych województw. Autorka w niektórych aspektach odwołuje się również do statystyk ogólnopolskich (np. s.178-188 przedstawiają dane ogólnopolskie uzyskane przez Autorkę w trybie dostępu do informacji publicznej z KGP) ale w wielu miejscach pozyskane na potrzeby pracy dane zarówno ilościowe jak i jakościowe obejmują głównie obszar jednego województwa.

Kolejna moja uwaga odnosi się już do samego sposobu prowadzenia wywiadów ze skazanymi. Skazane na potrzeby przeprowadzenia badania, jak wskazuje Doktorantka (s. 290) „zostały przyprowadzone do pokoju widzeń obie jednocześnie. Razem z nami w pomieszczeniu przebywały oddziałowa i wychowawczynie”. Badania polegające na prowadzeniu wywiadu

pogłębionego, w tym również realizowanego w warunkach izolacji penitencjarnej, powinny być realizowane w taki sposób, by zapewnić komfort i poczucie bezpieczeństwa badanemu, a obecność w jednym pomieszczeniu, oprócz osoby badacza postronnych osób nie daje takich możliwości i nie skłania badanego do szczerych i spontanicznych wynurzeń.

Kolejna kwestia dotyczy weryfikacji danych uzyskanych z wywiadów. Autorka wskazuje, że „*słowa badanych nie zostały w żaden sposób zweryfikowane*” (s. 291). Skazane mieszkały co prawda w jednej celi, niemniej nie wiadomo czy i na ile sobie ufały oraz jakie relacje i zażyłość je łączyły. W mojej ocenie celowa byłaby weryfikacja danych uzyskanych z wywiadu, przeprowadzona poprzez analizę akt penitencjarnych.

Warto natomiast podkreślić, że niewątpliwą zaletą przeprowadzonych badań o charakterze jakościowym jest natomiast to, że zostały skierowane do szerokiego grona osób: skazanych, funkcjonariuszy Służby Więziennej i Policjantów. Na pochwałę zasługuje w szczególności fakt, że Doktorantka przeprowadziła wywiady w zasadzie z przedstawicielami wszystkich profesji penitencjarnych, którzy mają bezpośredni kontakt ze skazanymi tj. psychologami, wychowawcami oraz oddziałowymi, a przede wszystkim to, że przeprowadziła je profesjonalnie, rzetelnie się do nich przygotowując. Chciałam w tej części podkreślić, że przeprowadzenie wywiadów – zwłaszcza, w przypadku, gdzie z jednej strony mamy ekspertów – policjantów i więźniaków, a z drugiej - trudne badawczo środowisko osób skazanych, a następnie nie tylko „przelanie” uzyskanych informacji „na papier” ale też stworzenie z tego materiału podwalinę do opracowania naukowego nie jest zadaniem łatwym, więc tym bardziej trzeba docenić Doktorantkę, że tak dobrze sobie z tym zadaniem poradziła.

Walorem pracy, który również należy również docenić, jest propozycja autorskiego programu profilaktycznego mającego na celu wspieranie czynników chroniących przed przestępczością i minimalizowanie tzw. czynników ryzyka przestępczości.

Pochwalić Doktorantkę należałoby również za przyjęcie szerokiego zakresu analizowanych statystyk (do 1918 r. oraz w lata 1918-2020). Przeanalizowano dane wtórne (za lata do 1918 r.), roczniki statystyczne GUS (za lata 1929-1939), dane statystyczne Komendy Głównej Policji oraz Komendy Wojewódzkiej w Białymstoku (za lata 1999-2019), dane obrazujące politykę karną sądów wobec skazanych zabójczyń w latach 1999 – 2020 oraz Ministerstwa Sprawiedliwości dotyczących prawomocnych skazań. Przeanalizowano także roczne informacje statystyczne Centralnego Zarządu Służby Więziennej (za lata 2001-2020). Bez wątpienia warto również zwrócić uwagę na fakt głębokiego zaangażowania się Pani mgr Mileny Zajkowskiej w proces przygotowywania tematyki poruszanej w ramach niniejszej pracy doktorskiej czego objawem było m.in. to, że Autorka przygotowując rozprawę

uczestniczyła w spotkaniach Anonimowych Alkoholików oraz Al-Anon, wzięła udział w sesji terapeutycznej, dołączyła do grupy samopomocowej działającej na portalu Facebook oraz kontaktowała się z założycielem fundacji „Zatrzymajmy przemoc w naszych rodzinach”.

Na koniec warto wspomnieć, że do przygotowania rozprawy Autorka sięgnęła do 203 opracowań zwartych i artykułów, 27 aktów prawnych, spożytkowała 14 orzeczeń sądowych oraz 153 źródła internetowe. Bibliografia jest więc bogata.

5. Język i strona techniczna pracy

Na wysoką ocenę zasługuje poziom językowy pracy i styl prowadzenia wywodu. Język odznacza się precyzją, Autorka swobodnie operuje nomenklaturą prawną i prawniczą. Stawiane przez Doktorantkę tezy są podbudowywane merytoryczną argumentacją. Poprawnie zrobione są: bibliografia, spis tabel, spis wykresów i przypisy. Do pracy załączono również wzory kwestionariuszy ankiet wykorzystanych w pracy. One również zostały przygotowane precyzyjnie i starannie. W zasadzie nie występują błędy stylistyczne, językowe. Zdarzają się nieliczne, drobne literówki, które nie mają wpływu na ocenę formalnej strony rozprawy. Staranna jest również strona edytorska pracy.

6. Konkluzja

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska Pani magister Mileny Zajkowskiej pt. *„Karnoprawne i kryminologiczne aspekty zabójstw dokonywanych przez kobiety”* stanowi merytorycznie poprawne, wartościowe i kompleksowe opracowanie zarówno pod kątem empirycznym jak i teoretycznoprawnym. Koncepcja pracy, poziom badań, ich opisu oraz prowadzonej argumentacji a także prezentacji poszczególnych zagadnień odpowiadają standardom przewidzianym dla prac doktorskich. Dlatego też, mimo drobnych podniesionych uwag i zastrzeżeń, mających w większości charakter spostrzeżeń polemicznych, nie mam żadnych wątpliwości, że recenzowana rozprawa spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.). W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie Pani magister Mileny Zajkowskiej do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

dr hab. Monika Kotowska